

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. директора
Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут
міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Микола ПИСАРЄВСЬКИЙ

2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ
В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН»**

рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

галузь знань: 29 – Міжнародні відносини

спеціальність: 292 – Міжнародні економічні відносини

вид дисципліни: обов'язкова

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
17 вересня 2024 року, протокол № 2

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Олена ДОВГАЛЬ, д-р екон. наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин та
логістики ХНУ імені В. Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин та логістики
Протокол № 2 від 9 вересня 2024 року

В.о. завідувача кафедри

_____ Анна ЗАЙЦЕВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Міжнародні економічні
відносини»

Гарант освітньо-наукової програми

_____ Олена ДОВГАЛЬ

Програму погоджено науково-методичною комісією Навчально-наукового інституту
«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Протокол № 1 від 17 вересня 2024 року

Голова науково-методичної комісії

_____ Ганна ПАНАСЕНКО

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. декана факультету
міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу
Тетяна МІРОШНИЧЕНКО

Робоча програма навчальної дисципліни

**«ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ
В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН»**

рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

галузь знань: 29 – Міжнародні відносини

спеціальність: 292 – Міжнародні економічні відносини

вид дисципліни: обов'язкова

факультет: міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
28 серпня 2024 року, протокол № 19

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Олена ДОВГАЛЬ, д-р екон. наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин
імені Артура Голікова ХНУ імені В. Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
Протокол № 19 від 26 серпня 2024 року

В.о. завідувача кафедри

_____ Анна ЗАЙЦЕВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Міжнародні економічні відносини»

Гарант освітньо-наукової програми

_____ Олена ДОВГАЛЬ

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Протокол № 16 від 28 серпня 2024 року

Голова науково-методичної комісії

_____ Олена МИКОЛЕНКО

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Глобальні виклики в системі МЕВ» складена відповідно до програми підготовки третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» кваліфікації доктор філософії з міжнародних економічних відносин.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – формування необхідних теоретичних знань та практичних навичок, які дозволять ефективно використовувати на практиці методологічні підходи до аналізу сучасних викликів в системі МЕВ на рівні, який відповідав би вимогам підготовки докторів філософії.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни – формування та розвиток у здобувачів програмних компетентностей, необхідних для розв'язання ними актуальних проблем дослідницько-інноваційної, професійної та викладацької діяльності у сфері міжнародних економічних відносин та відображення їх у власному науковому дослідженні, а саме:

– формування інтегральної компетентності – здатність розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері міжнародних економічних відносин, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення;

– формування наступних загальних компетентностей:

- ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
- ЗК04. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору;

– формування наступних фахових компетентностей:

• СК03. Здатність інтегрувати знання з різних галузей, застосовувати системний підхід та враховувати неекономічні аспекти при розв'язанні комплексних проблем міжнародної економічних відносин та проведенні досліджень.

• СК04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері міжнародних економічних відносин, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

1.3. Кількість кредитів – 5.

1.4. Загальна кількість годин – 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни для підготовки
Обов'язкова / за вибором
Денна форма навчання
Рік підготовки
1-й
Семестр
1-й
Лекції
24 год.
Практичні, семінарські заняття
12 год.
Самостійна робота
114 год.
Індивідуальні завдання
-

1.6. Заплановані результати навчання. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких результатів навчання:

PH01. Мати передові концептуальні та методологічні знання, дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на межі предметних галузей з урахуванням сучасних тенденцій та трендів останніх досягнень світової науки.

PH04. Аналізувати та застосовувати концептуальні моделі, науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальні постулати та теорії, парадигми глобального економічного розвитку, новітні підходи до функціонування і розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин.

PH09. Глибоко розуміти загальні принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері міжнародних економічних відносин, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Походження та чинники загострення глобальних викликів сучасності

Глобалізація як стрижнева проблема світового розвитку. Об'єктивні передумови виникнення глобальних викликів сучасності. Основні чинники загострення глобальних викликів сучасності.

Тема 2. Глобальні виклики сучасності як система

Поняття та рівні розгортання глобальних викликів сучасності. Основні підходи до класифікації глобальних викликів. Системна цілісність і комплексний характер аналізу глобальних викликів.

Тема 3. Протистояння сучасних цивілізацій

Сучасні цивілізації й світовий правопорядок. Цивілізація як історично сформована наднаціональна морально-релігійна, соціокультурна і суспільно-політична суперсистема. Концепція «зіткнення цивілізацій». Характеристика сучасних цивілізацій. Динаміка розвитку та боротьба сучасних цивілізацій. Посилення протистояння між західною й православною, західною й китайською цивілізаціями.

Тема 4. Нерівномірність економічного розвитку

Глобальні аспекти нерівномірності економічного розвитку. Бідність та соціально-економічна нерівність населення. Еволюція поглядів на соціально-економічну нерівність. Основні фактори диференціації доходів населення. Класифікація країн за рівнем доходу. Основні риси найменш розвинених країн світу. Індекс людського розвитку. Класифікація країн за індексом людського розвитку. Різновиди бідності. Основні класифікації бідності.

Тема 5. Глобальна заборгованість країн

Зовнішній державний борг. Причини виникнення зовнішнього державного боргу. Показники зовнішнього державного боргу. Негативні наслідки глобальної проблеми світової заборгованості. Управління державним боргом.

Тема 6. Міжнародна міграція населення

Масштабність та міжнародні наслідки глобальної міграції. Негативні тенденції нелегальної та змушеної міжнародної міграції населення. Зміст та етапи розвитку «відпливу мозків». Види міграцій. Передумови та чинники виникнення міжнародної міграції населення. Основні маршрути вимушеної міграції. Обмежувальні інструменти імміграційної політики. Моделі міграційної політики відносно вимушених мігрантів.

Тема 7. Виклики енергетичній безпеці

Роль енергетичної сфери у розвитку глобальної економіки. Виробництво енергії в ціновому еквіваленті. Структура використання енергетичних ресурсів. Причини глобалізації енергетичної проблеми. Сутність глобальної енергетичної безпеки. Енергетична безпека та її складові. Енергоємність виробництва ВВП у розрізі країн світу.

Тема 8. Нерівномірність використання досягнень науково-технічного прогресу

Суперечлива єдність науково-технічного прогресу та глобальних викликів. Ефективне використання досягнень НТР. Конвергентні технології. Основні конвергенційні платформи глобальної еволюційної системи людської діяльності. Впровадження конвергентних NBIC-технологій як ядра розвитку системи передового виробництва SmartTEMP.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		л	с	інд	сп
Тема 1. Походження та чинники загострення глобальних викликів сучасності	18	3	–		15
Тема 2. Глобальні виклики сучасності як система	19	3	2		14
Тема 3. Протистояння сучасних цивілізацій	18	3	–		15
Тема 4. Нерівномірність економічного розвитку	19	3	2		14
Тема 5. Глобальна заборгованість країн	19	3	2		14
Тема 6. Міжнародна міграція населення	19	3	2		14
Тема 7. Енергетична безпека	19	3	2		14
Тема 8. Нерівномірність використання досягнень науково-технічного прогресу	19	3	2		14
Усього годин	150	24	12		114

4. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ) ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 2. Глобальні виклики сучасності як система	2
2.	Тема 4. Нерівномірність економічного розвитку	2
3.	Тема 5. Глобальна заборгованість країн	2
4.	Тема 6. Міжнародна міграція населення	2
5.	Тема 7. Енергетична безпека	2
6.	Тема 8. Нерівномірність використання досягнень науково-технічного прогресу	2
	Разом	12

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ теми	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	Розкрити глобальні виклики сучасності як систему	15
2.	Обговорити прояви протистояння сучасних цивілізацій	14

3.	Проаналізувати наслідки нерівномірності економічного розвитку	15
4.	Розкрити прояви глобальної заборгованості	14
5.	Виявити наслідки міжнародної міграції населення	14
6.	Проаналізувати прояви енергетичної небезпеки для країн	14
7.	Проаналізувати стан нерівномірності використання досягнень НТП	14
	Разом	114

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При проведенні визначених планом видів занять використовуються такі методи:

1. Під час викладення навчального матеріалу:
  - словесні (бесіда, пояснення, розповідь, інструктаж);
  - наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження);
  - практичні (вправи, практичні роботи, дослідні роботи).
2. За організаційним характером навчання:
  - методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
  - методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
  - методи контролю та самоконтролю у навчанні;
  - бінарні (поєднання теоретичного, наочного, практичного) методи навчання.
3. За логікою сприймання та засвоєння навчального матеріалу: індуктивно-дедукційні, репродуктивні, прагматичні, дослідницькі, проблемні тощо.

7. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Засвоєння теми (**поточний контроль**) контролюється на семінарських заняттях відповідно до конкретних цілей, **проміжний контроль** – на семінарських підсумкових заняттях або виконанням завдань за темами курсу.

Застосовуються такі засоби діагностики рівня підготовки аспірантів: виконання практичних завдань за темами курсу; тестові завдання; письмова форма екзамену.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин.

Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені:

- теоретичне питання – 10 балів
- два творчих питання – по 15 балів

Критерії оцінювання відповідей під час проведення підсумкового контролю:

Критерії оцінювання теоретичних питань:

- **8-10 балів** – відповідь правильна, повна, послідовна, логічна; аспірант впевнено володіє теоретичним та фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, чітко орієнтується в матеріалі, аналізує причинно-наслідкові зв'язки, вміє виявити тенденції, визначити перспективи; аспірант має навички користування фактичним матеріалом і вміло застосовує його при відповідях; відповідь на теоретичні запитання дає з використанням відповідної термінології, допускаючи при цьому 1-2 незначні помилки з фактичного матеріалу.
- **5-7 балів** – відповідь правильна, послідовна, логічна, але аспірант допускає у викладі окремі незначні пропуски теоретичного фактичного матеріалу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, орієнтується в матеріалі; аспірант має навички користування фактичним матеріалом.
- **3-4 бали** – аспірант володіє більшою частиною теоретичного фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не досить впевнено орієнтується у нормативній базі, теоретичних засадах, не завжди вміє

інтегровано застосовувати набуті знання для аналізу конкретних ситуацій, нечітко, а інколи й невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

- **1-2 бали** – аспірант виявляє незнання більшої частини теоретичного та фактичного матеріалу; відповідь не розкриває поставлених запитань чи завдань; допускає грубі помилки.

- **0 балів** – відповідь відсутня або не відповідає змісту завдання.

Критерії оцінювання творчих питань:

- **10-15 балів** – відповідь творча, послідовна, логічна; аспірант впевнено володіє теоретичним та фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, чітко орієнтується в матеріалі, аналізує причинно-наслідкові зв'язки, вміє виявити тенденції, визначити перспективи; має навички користування фактичним матеріалом і вміло застосовує його при відповідях.

- **5-10 балів** – відповідь творча, логічна, але аспірант допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, орієнтується в матеріалі; аспірант має навички користування фактичним матеріалом.

- **0-5 балів** – відповідь творча, логічна, але аспірант допускає істотні пропуски у відповіді, не впевнено орієнтується у нормативній базі, не вміє інтегровано застосовувати набуті знання для аналізу конкретних ситуацій, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки, відповідь не розкриває поставлених запитань чи завдань; допускає грубі помилки.

- **0 балів** – відповідь відсутня або не відповідає змісту завдання.

У разі використання заборонених джерел на екзамені аспірант на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

8. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Поточний контроль, самостійна робота								Творче завдання	Разом	Екзамен	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	40	60	40 (10 балів за теор. питання та по 15 балів за два творчих питання)	100
3	3	3	3	2	2	2	2				
3 бали за виконання завдань за т. 1-4 та 2 бали за виконання завдань за т. 5-8 (по одному балу за кожне завдання)											

Критерії оцінювання відповідей під час проведення поточного контролю:

- **1 бал** – відповідь правильна, повна, послідовна, логічна; аспірант впевнено володіє теоретичним та фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, чітко орієнтується в матеріалі, аналізує причинно-наслідкові зв'язки, вміє виявити тенденції, визначити перспективи.

- **0 балів** – відповідь відсутня або не відповідає змісту завдання.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

Критерії оцінювання навчальних досягнень аспірантів

Знання аспірантів оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

- **«90–100» (відмінно)** – аспірант міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і буде відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;
- **«70–89» (добре)** – аспірант добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладення теоретичного змісту або при аналізі практичного;
- **«50–69» (задовільно)** – аспірант в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується у першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю.
- **«0–49» (незадовільно)** – аспірант не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується у першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

Глобальні виклики в системі МEB: дистанційний курс на платформі Moodle, режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=7754>

Глобальні проблеми сучасності: підручник / [кол. авт.]; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересацько. В. І. Сідорова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 632 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/17942/2/%d0%a3%d1%87%d0%b5%d0%b1%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%93%d0%9f%d0%a1%20%d0%bf%d0%be%d1%81%d0%bb..pdf>

Допоміжна література

Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти. – К., 2019.

Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення. – К., 2017.

Геєць В.М. Інноваційні перспективи України : [монографія] / Геєць В.М., Семиноженко В.П. – Х. : Константа, 2019. – 271 с.

Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 540 с. URL: <http://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/42161ce839301ec3a298d6e5b69ae2d5.pdf>

Довгаль О. А., Фоміна Є. В. Інтелектуалізація глобального економічного розвитку / Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – 192 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17919>

Довгаль О. А., Панкова Ю. М. Соціокультурні фактори розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу. Харків. Merash Publisher, 2021. 224 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/348742124_SOCIOKULTURNI_FAKTORI_ROZVITKU_SUCASNIH_FORM_MIZNARODNOGO_BIZNESU

Імперативи розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 528 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17920>

11. ПОСИЛАННЯ НА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

- <http://europa.eu.int/>– електронний портал Євросоюзу
- <http://www.bank.gov.ua/>– офіційний сайт Національного банку України
- <http://www.cordis.lu/>– Європейська асоціація трансферу технологій, інновацій та промислової інформації
- <http://www.dffd.gov.ua/>– офіційний сайт Державного Фонду фундаментальних досліджень України
- <http://www.ei.com.ua/>– інформаційне агентство Експресінформ – основні фінансові індикатори України
- <http://www.europe-innova.eu/>– Європейський портал щодо ініціатив у сфері інновацій
- <http://www.imf.org/>– офіційний сайт Міжнародного валютного фонду
- <http://www.kmu.gov.ua/>– урядовий портал Кабінету Міністрів України
- <http://www.me.gov.ua/>– офіційний сайт Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України
- <http://www.nttc.edu/>– Національний Центр Технологічного Трансферу (NTTC), створений Конгресом США у 1989 р.
- <http://www.osce.org/>– офіційний сайт Організації безпеки та співробітництва в Європі
- <http://www.unctad.org/>– офіційний сайт *UNCTAD*
- <http://www.worldbank.org/>– офіційний сайт Світового банку

12. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЗА ДЕННОЮ ФОРМОЮ В УМОВАХ ДІЇ ОБСТАВИН НЕПОБОРНОЇ СИЛИ

В умовах дії форс-мажорних обмежень освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/розпоряджень ректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких обмежень з заборонаю відвідування ЗВО) надається можливість скласти **екзамен дистанційно** на платформі Moodle в дистанційному курсі Глобальні виклики в системі МЕВ, режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=7754>